

III- SEGUNDO CURSO DE BACHARELATO: XEOGRAFÍA DE ESPAÑA.

3.1 Introducción

A complexidade do medio no que vivimos percibímola con certos niveis de organización que é debida á interacción entre o ser humano e a natureza. A comprensión desta organización é indispensable para poder intervir nela ou para contribuír á súa mellora. O espacio percíbese, analízase, explícase e comunícase en virtude de diferentes aspectos persoais e colectivos, ou sexa sociais, e duns conceptos determinados que proveñen dunha teoría que se foi consolidando ó longo dos séculos como científica e que facilita a aprehensión da realidade socio–espacial en diferentes marcos territoriais.

Cómpre que no Bacharelato os alumnos e as alumnas completen a súa formación xeográfica cuns contidos que faciliten o coñecemento concreto de diferentes realidades territoriais desde un concepto holístico, multivariable e máis complexo: as rexións, Galicia, España e Europa que aparecen así definidas como territorios diferenciados dentro do mundo (rexión político–administrativa), pero ó mesmo tempo cunha gran variedade de contrastes que fan posible a análise territorial diferenciada. A rexión, o territorio, aparece así non como unha descrición de caracteres homoxéneos, senón como o resultado explicativo da interacción de variables tanto medioambientais coma sociais. Atópanse así territorios individualizados, mais con problemáticas comúns, dado que a individualidade xeográfica non implica especificidade irrepetible. Por isto, a análise de casos servirá para profundar nestas explicacións, achegándose ós conceptos básicos que explican a diferenza de paisaxes, á vez que facilitará a utilización dos procedementos característicos da análise xeográfica e das técnicas que permiten o tratamento de datos e de informacións.

Nas anteriores etapas educativas os alumnos e as alumnas alcanzaron unha comprensión do medio xeográfico desde perspectivas xeométrico–espaciais, medioambientais e socio–espaciais. Os contidos de Xeografía seleccionados para ser abordados nesta etapa completarán estes aspectos aportando criterios de análise do medio tanto político–sociais coma científico–xeográficos, ó incluílo concepto de rexión e outros conceptos holísticos provenientes doutras teorías que poden non ser xeográficas, mais que permitirán integrar, relacionar e explicar as teorías rexionais. Por este motivo a selección de obxectivos e contidos da disciplina de xeografía de bacharelato fíxose atendendo a dous criterios:

*O estudio da nosa realidade xeográfica, das súas características comúns e da súa diversidade, do medio natural e da intervención humana no espacio, tendo en conta tamén a súa dimensión europea e a súa posición no mundo. Galicia, España e Europa aparecen así definidas como territorios diferenciados dentro do mundo (rexión político-administrativa), pero ó mesmo tempo cunha grande variedade de contrastes que fan posible a análise territorial diferenciada. O territorio aparece así como o resultado da interacción de variables tanto ambientais coma sociais, e non soamente como unha descrición de caracteres homoxéneos. Atópanse territorios individualizados, mais con problemáticas comúns, dado que a individualidade xeográfica non implica especificidade irrepetible.

*En segundo lugar, tívose en conta o desenvolvemento do pensamento lóxico

formal dos alumnos de Bacharelato e as súas posibilidades de abstracción, concepción e xeralización para afondar no coñecemento xeográfico e para relacionar e integrar datos nun campo concreto. Tamén se tivo en conta a necesidade de recoñecer as complexas estruturas socio-económicas, as posicións ideolóxicas ante distintos proxectos de ordenación e disposición do territorio, así como a necesidade de participar activamente no seu entorno social e territorial. Deste modo téntase xerar valores de solidariedade e de respecto pola diversidade natural e social.

3.2 Obxectivos Xerais.

O proceso de ensinanza–aprendizaxe desta materia debe contribuír a que os alumnos e as alumnas desenvolvan as seguintes capacidades:

3.2.1 Coñecer e empregar un vocabulario científico propio da Xeografía.

3.2.2 Identificar e comprender os elementos básicos da organización territorial, utilizando conceptos, procedementos e destrezas especificamente xeográficas para explicar o espazo como unha realidade dinámica, diversa e complexa, na que interveñen múltiples factores.

3.2.3. Comprender e analizar a realidade xeográfica de España e de Galicia como un espazo dinámico, que é o resultado da interacción de procesos sociais, económicos, tecnolóxicos e culturais, que actuaron nun marco natural e histórico particular. Espacios supranacionais con actitude solidaria e participativa.

3.2.4 Comprender e explicar a diversidade e a pluralidade do espazo xeográfico español, e identificar os grandes contrastes e a complexidade territorial derivada dos distintos factores naturais, históricos e de organización espacial que foron modelando a sociedade, a cultura e o territorio de forma interdependente.

3.2.5 Explica a posición de España e de Galicia nun mundo cada vez máis interrelacionado, no que coexisten a un tempo, procesos de globalización na economía e de desigualdade socioeconómica, ante a que se formulan respostas locais, prestando unha atención especial á Unión Europea, ás súas características territoriais e ás consecuencias da integración en España e en Galicia.

3.2.6 Valora a función do medio natural, dos recursos naturais e das actividades productivas na configuración do espazo xeográfico español, recoñecendo a súa relación mutua coa sociedade, percibindo a condición do home como o axente de actuación máis poderoso e rápido sobre o medio.

3.2.7 Entende a poboación como o recurso esencial coas características cuantitativas e cualitativas que interveñen de forma eminente na configuración e no dinamismo dos procesos que definen o espazo.

3.2.8 Saber argumentar a desigual distribución xeográfica da poboación española, nas súas diferentes categorías, comprendendo a súa dinámica, a súa estrutura e os problemas demográficos que poidan formularse no futuro.

3.2.9 Comprende a interdependencia de todos os territorios que integran España, así como a Unión Europea e outros ámbitos xeográficos mundiais,

para desenvolver actitudes de coñecemento, respecto, aprecio e cooperación con espazos próximos e afastados do hábitat do alumno e prestar especial atención á superación dos distintos niveis de desenvolvemento e de saúde das poboacións do planeta.

3.2.10 Adquirir conciencia espacial para participar de forma activa e responsable nas decisións que afecten á ordenación do territorio, e valora-la necesidade de potencia-lo equilibrio natural e a equidade social.

3.2.11 Comprender e empregalos procedementos específicos do coñecemento xeográfico para explicar unha situación territorial, partindo das percepcións espontáneas e contrastándoas cos argumentos científicos para elaborar novas e verificables hipóteses a través de datos.

3.2.12 Ser conscientes da inestabilidade dos medios xeográficos de Galicia, de España e de Europa e dos graves problemas producidos a causa de actuacións incorrectas: contaminación, degradación urbana, deforestación, degradación ambiental, desertización, etc.

3.3 Programación de Xeografía de España.

3.3.1 Contidos conceptuais e Temporalización.

Os contidos seleccionáronse tendo en conta o resultado das investigacións científicas, os obxectivos xerais propostos, o papel que xoga a materia no Bacharelato e a súa relación con outras materias para poder alcanzar unha comprensión global da realidade.

De acordo con estes criterios os contidos seleccionados tratan sobre: procesos básicos na construción do coñecemento en Xeografía, en especial tanto a causalidade múltiple coma a interacción de variables ecoxeográficas ou os sistemas de organización territorial resultantes; conceptos básicos que explican as paisaxes diferenciadas como clima, relevo, densidade, urbanización etc.; informacións e datos básicos para construílos conceptos e para operar cos procesos antes descritos como datos estatísticos, imaxes xeográficas, descrições de paisaxes, mapas a diferentes escalas etc.; técnicas de traballo que facilitan o tratamento dos datos e das informacións detalladas anteriormente; actitudes positivas ante a forma de aprender que xeran, ó mesmo tempo, valores que foron asumidos por tódolos españois: solidariedade ou respecto á pluralidade. Estes contidos desenvolveranse segundo a seguinte temporalización:

1ª Avaliación. Desenvolverase entre Setembro e Decembro e abarcará os seguintes contidos:

Tema I- España no sistema mundo.

- O espazo xeográfico: noción e características do espazo xeográfico. Elementos e instrumentos de información e representación xeográfica. Nocións de análise de localizacións e distribucións espaciais.
- Globalización e diversidade no mundo actual: procesos de mundialización e desigualdades territoriais.
- Caracteres xeográficos esenciais de Galicia e de España: situación

xeográfica. Contrastes e diversidade internos. Posición relativa no mundo e nas áreas socioeconómicas e xeopolíticas.

Tema II- España en Europa.

- O camiño cara á integración europea. Das comunidades europeas á Unión Europea. Estructura territorial e institucional da Unión Europea; perspectivas e retos do futuro.
- Natureza e ambiente na Unión Europea. Os contrastes físicos: relevo, climas e hidrografía; situación do ambiente e políticas comunitarias con incidencia ambiental.
- Territorio e sociedade na Unión Europea. Caracteres socioeconómicos xerais da Unión Europea e dos Estados membros. Disparidades rexionais; políticas rexionais e cohesión territorial.
- A posición de Galicia e España na Unión Europea: factores explicativos da integración de España. Consecuencias iniciais trala integración. Situación actual e perspectivas.
- O impacto en Galicia.

Tema III- Natureza e ambiente en España.

- Características xerais do medio natural. Diversidade xeolóxica, morfolóxica, climática e hídrica.
- A variedade dos grandes conxuntos españois: identificación dos seus elementos xeomorfolóxicos, estruturais, climáticos e bioxeográficos.
- Natureza e recursos en Galicia e España. Materias primas, fontes e recursos enerxéticos.
- Natureza e ambiente español: situación, condicionamentos e problemas. A protección dos espazos naturais.
- A auga: cuncas e vertentes hidrográficas. Réximes fluviais. Regulación e distribución dos recursos hidráulicos. Natureza e ambiente en Galicia.

2ª Avaliación. Desenvolverase entre Xaneiro e Marzo e abarcará os seguintes contidos:

Tema IV- O espazo xeográfico nas actividades económicas.

- Acción dos factores socioeconómicos no territorio español: evolución histórica, panorama actual e perspectivas.
- A pluralidade dos espazos rurais: transformación e diversificación das actividades rurais e a súa concreción en tipoloxías espaciais diversas. As dinámicas recentes do mundo rural.
- A reconversión da actividade pesqueira. A pesca en Galicia e os seus problemas. O desenvolvemento da acuicultura.
- Os espazos industriais: evolución histórica e características ata a industrialización da segunda metade do século XX. Crise do modelo de

desenvolvemento concentrado e reestructuración industrial: tendencias actuais da industria galega e española.

- Os espacios de servizos: procesos de terciarización da economía española. A heteroxeneidade dos servizos e o seu desigual impacto territorial. Os transportes e as comunicacións. Os espacios turísticos: factores explicativos do desenvolvemento turístico español. Tipoloxías das rexións turísticas e impacto espacial do turismo.

3ª Avaliación. Desenvolverase entre Abril e Maio e abarcará os seguintes contidos:

Tema V- Recursos humanos e organización espacial en España.

- A poboación española: evolución da poboación e da súa distribución espacial. Dinámica demográfica natural, movementos migratorios exteriores, interiores e o fenómeno da inmigración actual. Despoboamento e reorganización da poboación: o exemplo de Galicia.

- O proceso de urbanización en España: complexidade do fenómeno urbano. Evolución histórica da urbanización. Características do sistema urbano español. O declive do mundo rural. As parroquias e vilas galegas.

- Morfoloxía e estrutura das cidades españolas. A pegada da historia da cidade preindustrial. A cidade industrial. A cidade das recentes transformacións sociais e económicas.

- A organización territorial de España na Constitución de 1978. O Estado das autonomías: orixe, proceso e mapa autonómico. Caracteres xeográficos básicos de cada unha das comunidades autónomas.

- Os desequilibrios territoriais: contrastes espaciais entre as comunidades autónomas. Disparidades demográficas e desigualdades socioeconómicas. Os desequilibrios rexionais en España e as políticas rexionais da Unión Europea.

Sendo esta a planificación inicial, é posible sen embargo que se faga certa modificación na orde dos temas se as características do alumnado así o precisasen, deixando os temas I e II (*España no mundo* e *España en Europa*) para o final do curso e centrando os esforzos da primeira avaliación nos contidos de Xeografía Física. A razón está en que estes últimos acostuman a ser os contidos máis complexos para o alumnado, sendo ademais o seu peso relativo nas probas de selectividade moi importante (o 50% das preguntas teórica e práctica)

3.3.2 Contidos Mínimos.

Consultado o Grupo de Traballo da CIUG sobre cáles se podían considerar contidos mínimos, se nos aclarou que non existen tales, senón grados de consecución dos obxectivos, e por iso non constan nas directrices do Grupo de Traballo de Xeografía.

En calquera caso neste Departamento consideraremos contidos mínimos os

seguintes:

Tema I- España no sistema mundo.

- Noción e características do espacio xeográfico. Elementos e instrumentos de información e representación xeográfica.
- Caracteres xeográficos esenciais de Galicia e de España: situación xeográfica. Contrastes e diversidade internos. Posición relativa no mundo e nas áreas socioeconómicas e xeopolíticas.

Tema II- España en Europa.

- A Historia da integración europea. Estructura territorial e institucional da Unión Europea.
- Os contrastes físicos en Europa: relevo, climas e hidrografía.
- Caracteres socioeconómicos xerais da Unión Europea e dos Estados membros. Disparidades rexionais.
- A posición de Galicia e España na Unión Europea: factores explicativos da integración de España.

Tema III- A Xeografía Física da Península Ibérica.

- Características xerais do medio natural. Diversidade xeolóxica, morfolóxica, climática e hídrica.
- A variedade dos grandes conxuntos españois: identificación dos seus elementos xeomorfolóxicos, estruturais, climáticos e bioxeográficos.
- A auga: cuncas e vertentes hidrográficas. Réximes fluviais. Regulación e distribución dos recursos hidráulicos. Natureza e ambiente en Galicia.

Tema IV- O espacio xeográfico nas actividades económicas.

- Os factores socioeconómicos no territorio español: evolución histórica, panorama actual e perspectivas.
- A pluralidade dos espazos rurais: transformación e diversificación das actividades rurais e a súa concreción en tipoloxías espaciais diversas. As dinámicas recentes do mundo rural.
- A reconversión da actividade pesqueira. A pesca en Galicia e os seus problemas. O desenvolvemento da acuicultura.
- Os espazos industriais: evolución histórica e características ata a industrialización da segunda metade do século XX. Crise do modelo de desenvolvemento concentrado e reestructuración industrial: tendencias actuais da industria galega e española.
- Os espazos de servizos: procesos de terciarización da economía española. A heteroxeneidade dos servizos e o seu desigual impacto territorial. Os transportes e as comunicacións. Os espazos turísticos: factores explicativos do desenvolvemento turístico español. Tipoloxías das rexións turísticas e impacto espacial do turismo.

Tema V- Recursos humanos e organización espacial en España.

- A poboación española: evolución, distribución, dinámica natural, migracións e os seus tipos, problemática actual da inmigración.
- O proceso de urbanización en España: evolución histórica da urbanización, características do sistema urbano español.
- Morfoloxía e estrutura das cidades españolas. A cidade preindustrial ou histórica, a cidade industrial e a cidade actual.
- A organización territorial de España ó longo da Historia. A organización territorial na Constitución de 1978: o Estado das autonomías: orixe, proceso e mapa autonómico.
- Os desequilibrios territoriais: contrastes espaciais entre as comunidades autónomas. Disparidades demográficas e desigualdades socioeconómicas. Os desequilibrios rexionais en España e as políticas rexionais da Unión Europea.

3.3.3 Contidos procedimentais.

3.3.3.1 Interpretación de mapas temáticos de precipitacións que permitan comprobalas diferenzas interrexionais, de datos referentes ás diferentes dimensións administrativas (concellos, provincias, Comunidades Autónomas).

3.3.3.2 Análise de textos de diferentes autores que se refiran ó concepto de España. Observación de imaxes de distintas áreas para analizar e para interpretalos contrastes ou as semellanzas existentes.

3.3.3.3 Elaboración de mapas e utilización de datos estatísticos das diferentes Comunidades Autónomas, sinalando as diferenzas xeográficas, sociais e económicas que as caracterizan.

3.3.3.4 Lectura interpretativa de mapas meteorolóxicos, topográficos e de uso do solo, e elaboración de información cartográfica, gráfica e estatística sobre Galicia e sobre España.

3.3.3.5 Resolución de problemas sobre as diferentes variables que interaccionan no territorio a partir da interpretación de distintas fontes de documentación.

3.3.3.6 Interpretación de imaxes que reflicten medios diferenciados.

3.3.3.7 Elaboración de hipóteses sobre factores de localización a partir de imaxes de distintas paisaxes.

3.3.3.8 Planificación e realización de traballo de campo para apreciar a diversidade das paisaxes e o seu grao de conservación.

3.3.3.9 Elaboración de informes, utilizando o vocabulario xeográfico correcto, nos que se analicen os efectos da acción humana e se propoñan medidas correctoras.

3.3.3.10 Utilización de mapas de localización de áreas industriais para a interpretación das desigualdades e homoxeneidades existentes.

3.3.3.11 Análise de datos de renda per cápita en distintas unidades político-

administrativas: comarcas, provincias, rexións, Comunidades Autónomas, extraendo causas e consecuencias.

3.3.3.12 Análise das funcións urbanas a partir de planos urbanos e de textos, identificando a estrutura e a dinámica dunha cidade concreta e observando as consecuencias que a xestión municipal, a planificación urbana e outras variables teñen para a vida social.

3.3.3.13 Análise do crecemento demográfico da poboación española, mediante datos estatísticos, as súas representacións gráficas e outras fontes de información, extraendo consecuencias sobre o seu avellentamento e o seu impacto sobre o medio.

3.3.3.14 Busca e interpretación de mapas e imaxes de distintas áreas europeas que permitan analizalos contrastes e as semellanzas existentes entre os diferentes países de Europa.

3.3.3.15 Busca e interpretación de datos, mapas, noticias e textos de diferentes autores e épocas que permitan comprendela evolución xeopolítica do espazo mundial e europeo, e identificalas institucións e o funcionamento da Unión Europea.

3.3.4 Contidos Actitudinais.

3.3.4.1 Valoración e respecto pola diversidade cultural, lingüística e étnica do mundo e manter unha actitude crítica fundamentada ante as opinións ideolóxicas diferentes en relación coa articulación administrativa de Europa.

3.3.4.2 Valoración e respecto pola diversidade cultural de España e manter unha actitude crítica fundamentada de cara a opinións ideolóxicas diferentes en relación á organización administrativa do Estado.

3.3.4.3 Interese por coñecer-las relacións de España e de Galicia coas diferentes zonas do mundo, e interesarse de xeito especial polos distintos aspectos da integración de Galicia e de España na Unión Europea.

3.3.4.4 Interese por coñecer e por valoralos condicionantes e as dificultades que presenta a insularidade, os illamentos en zonas de montaña ou as áreas de marxinación urbana.

3.3.4.5 Interesarse por coñecer e valoración o patrimonio natural de España e de Galicia, e concienciarse da importancia da súa conservación e do seu uso social.

3.3.4.6 Valora-las dificultades e limitacións que entraña o asentamento humano en diferentes medios ecoxeográficos.

3.3.4.7 Interese pola conservación dos recursos naturais como bens esgotables.

3.3.4.8 Respecto polas tradicións, valorando o seu papel no desenvolvemento das actividades agrarias e pesqueiras.

3.3.4.9 Valoración da industrialización como fonte de riqueza e pobreza.

3.3.4.10 Toma de conciencia das desigualdades sociais e os seus problemas

entre as rexións españolas.

3.3.4.11 Valoración das consecuencias derivadas do paro e da marxinación.

3.3.4.12 Toma de conciencia da cidade como lugar no que interaccionan áreas de diferente calidade ambiental e social.

3.3.4.13 Valoración da diversidade de medios e de paisaxes existentes en Europa.

3.4 Estratexias e metodoloxías didácticas.

3.4.1- Estratexias expositivas: nas exposicións dos contidos da disciplina, o profesorado fomentará a participación do alumno fronte á simple recepción pasiva desas explicacións. Promoverá o diálogo constante e interactivo entre os propios alumnos e entre estes e o profesor, as preguntas aclaratorias etc., procurando erradicar temores, prexuízos, reservas e receos.

3.4.2- Estratexias referenciais: O profesor terá unha relación constante coa realidade inmediata -noticias de prensa, conflitos actuais, e algúns feitos significativos da xeografía comarcal ou local- e coa práctica, para posibilitar unha memorización mais comprensiva y aprendizaxes mais significativos.

3.4.3- Estratexias de indagación para a asimilación de contidos procedimentais e hábitos, técnicas e métodos de traballo e estudo: pequenos traballos de síntese mais que de investigación con bibliografía variada, comentarios e exercicios sobre mapas, táboas e gráficas, etc..

3.4.4- Estratexias de intercambio e debate: para a consecución de criterios e personalidade propios, para asimilación crítica dunha serie de valores e actitudes. Fomento de debates, saídas ao entorno mais próximo, simulacións, etc..

3.5 Criterios de Avaliación.

3.5.1 Analizala organización política e administrativa española e os seus efectos espaciais, e valorar, mediante o manexo de distintas fontes e indicadores, a desigual distribución da riqueza nas distintas Comunidades Autónomas.

Este criterio pretende comprobar se os alumnos e as alumnas sitúan a España como unha realidade xeográfica plural, organizada na actualidade en distintos espazos político-administrativos: Comunidades Autónomas. Os alumnos e as alumnas deberán identificalas e localizalas nos mapas e atlas oportunos e comprendelos efectos espaciais derivados desta organización administrativa. Trátase, tamén, de comprobala súa capacidade para caracterizalas diferencias xeográficas, sociais e económicas que as distinguen e para valoralas desigualdades entre Comunidades e no interior delas, mostrando unha actitude solidaria sen renunciar ós sinais de identidade galegos.

3.5.2 Recoñecelos principais medios ecoxeográficos de Galicia e de España, identificalas variables que os configuran, explicalas súas interaccións e valorala incidencia da acción humana neles, apreciando a riqueza e a diversidade das

paisaxes.

Mediante este criterio trátase de avaliar se os alumnos e as alumnas son quen de recoñecer e de localizar os principais medios ecoxeográficos en Galicia e en España e de explicalos seus elementos, a súa dinámica e as súas interaccións, analizándoos en relación coa acción antrópica. Deberán comprendela orixinalidade das distintas paisaxes que se producen, apreciar a súa riqueza, a súa diversidade e o seu carácter irrepetible, así como a repercusión da acción humana neles. Para isto poderanse analizar exemplos relevantes de paisaxes xeográficas ilustrativas.

3.5.3 Realizar un balance dos principais problemas medioambientais (degradación, erosión, contaminación) nun espazo concreto de Galicia e identificar as causas dos impactos observados, a súa relación coa actividade humana e coa situación española e mundial, e formular posibles accións ou solucións.

Con este criterio preténdese comprobar se os alumnos e as alumnas son capaces de analizar e de valorar o grao de conservación ou de destrución dun espazo concreto, a partir da observación directa e do manexo de diversos documentos xeográficos, e de apreciar nel os efectos da acción humana. Preténdese, igualmente, valorar a toma de conciencia e a formulación de medidas correctoras de distinto tipo, entre as que ten particular importancia o comportamento social.

3.5.4 Identificar os problemas fundamentais dalgunha actividade económica e avaliar as principais repercusións nela da conxuntura internacional e da pertenza da España das Autonomías á Unión Europea.

Con este criterio preténdese verificar que o alumnado coñece a situación e as perspectivas da actividade económica en España, tal e como se manifesta no espazo, centrada nalgún sector ou produto, especialmente os que atinxen á Comunidade Galega, así como a incidencia nela das actuacións políticas, en especial a pertenza á Unión Europea e a conxuntura internacional, e o seu distinto reflexo nos principais produtos e zonas.

3.5.5 Analizar o crecemento demográfico de Galicia e de España, identificar a súa dinámica e estrutura, recoñecer as súas desiguais consecuencias espaciais e a presión que exerce sobre o medio, e xulgar a súa proxección futura.

Este criterio trata de comprobar os coñecementos demográficos dos alumnos e das alumnas, a súa sintonía na interpretación de distintos tipos de fontes, de estatísticas, de conceptos como fecundidade, natalidade, mortalidade e crecemento vexetativo, e de gráficos como pirámide de poboación. O alumnado deberá analizar a evolución demográfica da poboación galega e española e proxectar a cara ó futuro inmediato, apreciando as consecuencias do envellecemento e o impacto da poboación sobre o medio.

3.5.6 Identificar os elementos constitutivos da estrutura dunha cidade, recoñecer as liñas xerais da súa dinámica e explicar os efectos que a organización espacial das cidades ten na vida social e a súa relación coas decisións políticas.

Con este criterio preténdese comprobar se as alumnas e os alumnos identifican, a partir de diversas fontes de información (planos, textos, proxectos xerais ou figuras de formulación similares, observación directa, ...), a estrutura e a dinámica da cidade, a través dun exemplo concreto. Interesa, tamén, a comprensión das consecuencias que para a vida social teñen feitos como a planificación urbana, a xestión municipal ou a actuación de grupos de presión.

3.5.7 Analiza-las orientacións espaciais da industria e a evolución das áreas tradicionais, establece-lo porqué das distribucións observadas e recoñece-las consecuencias sociais, económicas e ambientais destes cambios, con especial atención ó caso galego.

Este criterio trata de avalia-la capacidade do alumnado para situa-los principais espazos industriais españois, enfocados nunha perspectiva dinámica que lle permita recoñece-los cambios que se están experimentando e as súas causas. Deberá, por isto, manexar documentación estatística e cartográfica actualizada e aprecia-las consecuencias espaciais deste proceso e o impacto socioeconómico global, especialmente o das zonas afectadas pola reconversión, así como a súa relación coa situación europea e mundial.

3.5.8 Recoñece-las principais etapas da construción da Unión Europea, identifica-las súas institucións e funcionamento e valora-las consecuencias espaciais da súa política socioeconómica interior e exterior.

Este criterio pretende comprobar que o alumno e a alumna coñecen os fitos fundamentais da construción da Unión Europea e a función das súas principais institucións. Será especialmente importante que este coñecemento abranxa a comprensión das repercusións da acción política e económica, non só en Europa senón tamén noutras áreas xeoeconómicas, de modo que capten o proceso crecente de universalización do espazo xeográfico, afectado por problemas comúns e con centros de decisión supranacionais.

3.5.9 Extraer información xeográfica de documentos diversos (atlas e mapas a diferentes escalas, gráficos, imaxes, series estatísticas), elaborar con corrección distintos tipos de gráficos e analiza-la situación reflectida, relacionándoa cos seus coñecementos sobre o tema ou sobre o problema que ilustra.

Con este criterio preténdese comprobar que os alumnos e as alumnas adquiriron destreza no manexo de distintas fontes de información xeográfica, entre as que as cartográficas deben figurar con especial relevancia. Deberán recoñece-los límites da información (proxección, escala e signos convencionais) e describir datos como relevo, clima e vexetación, apreciando a súa relación cos espazos humanos. É tamén importante que comenten estas informacións así como as procedentes de imaxes (fotografías, diapositivas, vídeo, cine, ...) e que, no seu caso, elaboren gráficos seleccionando o tipo oportuno.

3.5.10 Planificar unha saída ó contorno ou un traballo de campo, prepara-la documentación ou material necesario, formular cuestións ou problemas sobre a zona, recoller información, efectuar cálculos, facer un esbozo, etc., e elaborar e presentar un informe utilizando un vocabulario xeográfico correcto.

Este criterio trata de avaliar en que medida os alumnos e as alumnas son quen de planificar e de realizar un traballo de indagación sobre o terreo, efectuando para isto, previa preparación, unha excursión xeográfica ou un traballo de campo.

Estes criterios concretaranse en probas que terán a mesma estrutura que os exames de Xeografía da Selectividade organizados pola CIUG.

3.6 Criterios de Cualificación

As cuestións que se van a presentar nas probas parciais e finais se centrarán prioritariamente no espazo da Península Ibérica. Os exames ou probas constarán de catro partes que se concretarán nos seguintes tipos de preguntas:

Primeira: Definición breve de cinco conceptos xeográficos básicos relacionados cos bloques de coñecementos orientativos. As definicións de estes conceptos serán proporcionados polo profesor na aula, ben mediante explicacións, ben mediante listas de definicións proporcionadas polo profesor, ou ben ambas as dúas cousas.

Segunda: Exercicio de localización/identificación dunha serie de elementos xeográficos básicos, relacionados cos bloques de coñecementos e procedementos, a partir dun documento de referencia.

Terceira: Desenvolvemento dunha cuestión xeográfica fundamental, referida ós temas principais dos bloques orientativos de coñecemento. Nesta cuestión valorarase os coñecementos dos contidos, pero tamén a capacidade de expresión, a utilización da terminoloxía xeográfica, a claridade na expresión, etc. Exemplo destas cuestións sería Trazos do Sector Servicios na actualidade, As paisaxes agrarias: contrastes e características, O sistema de cidades e a xerarquía urbana en España...

Cuarta: Lectura, interpretación, explicación e análise crítico dun documento gráfico, relacionado cos bloques orientativos, de habilidades e destrezas xeográficas fundamentais. Por exemplo: perfil representativo dun relevo, mapa temático de rochedo, pirámides de poboación, etc.

En canto á valoración das probas, será a seguinte:

A primeira pregunta terá unha cualificación máxima de 2'5 puntos, a razón de 0'5 por cada concepto definido correctamente. Se require unha resposta breve -un máximo de cinco liñas-, concreta -utilizando termos con significado xeográfico- e que cumpra os criterios fundamentais de toda definición: identificar un concepto, describir as características que o singularizan e non repetir no texto da definición o concepto que se quere definir.

A segunda pregunta terá unha cualificación máxima de 1'5 puntos. Valorarase a localización/identificación dos elementos requiridos sobre unha secuencia prefigurada mediante liñas, rutas, símbolos, etc., en documentos gráficos de diversa natureza, como mapas hipsométricos, mapas temáticos, etc. Requírese unicamente citar ditos elementos, non definilos nin desenrolar valoracións sobre os mesmos. Polo tanto a resposta non debe sobrepasar os límites establecidos (máximo dúas ou tres liñas).

A terceira pregunta terá unha cualificación máxima de 3 puntos. Se solicita que o alumno responda á cuestión proposta da forma mais completa posible, é dicir, plantexando a resposta baseándose nos caracteres xeográficos mais

relevantes do tema: valorarase a organización dos contidos, o novel explicativo do seu desenvolvemento e a capacidade de establecer relacións comparativas cunha linguaxe xeográfica adecuada. Requírese unha correcta redacción sen faltas de ortografía. Aconséllase non sobrepasar a extensión dun folio. Se insiste en que o alumno debe centrarse nos aspectos que se indican e que debe evitar a divagación.

A cuarta pregunta terá unha cualificación máxima de 3 puntos. Requírese a correcta interpretación do documento, valorando tanto a súa comprensión (lectura) como a súa explicación (análise) en termos, sempre que sexa procedente, de causas e consecuencias posibles. Con vistas a facilitar a resolución deste exercicio, se recordan os puntos básicos ós que debe atender a resposta:

1º Defini-la tipoloxía da imaxe ou documento: identifica-lo sistema de representación (gamas, lineal, etc.) así como a información que contén e a súa estrutura (tipos de datos, escalas, etc.).

2º Localización no espacio e no tempo: ámbito territorial considerado, secuencia temporal que abarca e significación da mesma respecto ó fenómeno tratado (por exemplo no caso dun gráfico de emigración, se o período temporal constitúe unha ou varias etapas de singular importancia, ou no caso dun texto determinado, proceder á súa contextualización.

3º Centrar o comentario (análise, explicación e interpretación) nos acontecementos reflectidos (por exemplo, no caso dun gráfico de emigración, na intensidade e dirección dos fluxos; no caso dun diagrama climático, no réxime de temperaturas e precipitacións) aludindo ós aspectos relacionados (nos casos anteriores: situación socioeconómica, política; situacións atmosféricas e paisaxes bioclimáticas asociadas).

4º Contrastar e comparar os resultados da interpretación con aspectos ou feitos similares doutros ámbitos espaciais, que axuden á comprensión e explicación dos fenómenos (por exemplo, nos casos anteriormente citados, correntes de emigración comparables noutros países e períodos; diversificación e extensión territorial das condicións climáticas analizadas).

5º Aportación crítica sobre algún aspecto derivado da interpretación do fenómeno, se hai lugar, no contexto da dinámica europea e do mundo actual, e conclusións.

3.7 Actividades e reforzos para lograr a recuperación.

A cualificación trimestral farase sobre a media dos parciais sempre e cando antes acaden coma mínimo unha nota de 4. Todos aqueles parciais con nota inferior deberán ser recuperados para conseguir o aprobado da signatura.

Estas probas consistirán fundamentalmente en exames de recuperación que seguirán as pautas marcadas nos capítulos 3.6 Criterios e instrumentos de avaliación e 3.7 Criterios de cualificación.

En canto ós Reforzos para lograr a Recuperación, o profesorado da materia de Xeografía de España de 2º de Bacharelato, asiduamente fai na aula exercicios prácticos de Xeografía, como realización de perfís topográficos, elaboración de diagramas climáticos, comentario de mapas climáticos e outros gráficos relativos a fenómenos atmosféricos, diagramas de caudal de ríos, pirámides de poboación, gráficos de movementos migratorios, planos de cidades, de

evolución e de estrutura de produción agraria, de produción industrial, gráficos de evolución do turismo, etc., e así mesmo encomenda a realización de tales exercicios para o seu tempo libre, prácticas que logo teñen o seu reflexo nas probas de exame, e na avaliación e cualificación de contidos procedimentais.

3.8 Materiais e recursos didácticos.

*Libro de Texto: Xeografía. Editorial Anaya.

*Cartografía:

- Mapas murais da Península Ibérica: Físico, Político, climatolóxico, etc.

*Diapositivas:

- Geografía. Editorial Hiares
- Geografía General. Editorial Hiares
- Geografía General. Editorial La Muralla
- Geografía de España. Edit. Vicens Vives.
- PÉREZ ALBERTI, A.: A Xeografía en imaxe. Edit. Xunta de Galicia.
- PÉREZ ALBERTI, A.: O relevo da costa. Editorial Bahía.
- Diapositivas de Ciencias Sociais. Editorial Áncora
- Diapositivas Proxecto Terra. Arquitectura Popular.

* Enderezos de Internet:

- Google Earth
- Instituto Nacional de Meteoroloxía: www.inm.es
- * Plano topográfico 1:25.000 de Pobra do Caramiñal.
- * Enderezos de Internet:
- Instituto Nacional de Meteoroloxía: <http://WWW.inm.es>
- Greenpeace España: [http:// www.greenpeace.es](http://www.greenpeace.es)

3.9 Actividades complementarias e extraescolares.

Organizaranse en función das dispoñibilidades orzamentarias.